



บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในปี พ.ศ. 2398 ประเทศไทยได้ตกลงทำสนธิสัญญาเบาริ่งกับประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงและก้าวเข้าสู่ความสัมพันธ์กับตลาดโลก ทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เคยเป็นระบบการผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการค้า เกิดการผลิตสินค้าเฉพาะอย่างซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศมากขึ้น เกิดแหล่งผลิตสำคัญในแต่ละภาคเพื่อผลิตสินค้าส่งออก เช่น การขยายพื้นที่ปลูกข้าวในภาคกลาง การทำแร่ดีบุกในภาคใต้ และการทำไม้สักในภาคเหนือ ในขณะที่เดียวกันเกิดการนำเข้าสินค้าสำเร็จรูปมากขึ้น มีการใช้เงินตราในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น ข้าว ดีบุก ไม้สัก เป็นสินค้าขึ้นปฐมเพื่อส่งออกที่สำคัญและเป็นจำนวนมาก และทำให้อุตสาหกรรมต่อเนื่องบางชนิดได้พัฒนาขึ้น เช่น โรงสี โรงเลื่อย และการถลุงแร่ดีบุก การขยายตัวทางการค้าทำให้ธุรกิจพัฒนาขึ้นด้วย ได้แก่ การค้า การเงิน การเดินเรือ และการประกันภัย ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมที่พัฒนาเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกสินค้าขึ้นปฐม (อาทิรา ชูเอฮีโร (แตง) ไว จามรมาน และ สุรชัย ธรรมทวิวิกุล แปล/เรียบเรียง, 2529)

ความพยายามในการที่จะริเริ่มระบบการผลิตในเชิงอุตสาหกรรม ได้ถูกริเริ่มมาตั้งแต่รัชกาลที่ 5 คือ บริษัทศรัมหาราช และหลังจากมีการแก้ไขสนธิสัญญาเบาริ่ง และสัญญาอื่น ๆ เพื่อยกเลิกภาษีร้อยละ 3 โดยรัฐมีอิสระในการกำหนดอัตราภาษีให้สูงขึ้นก็ได้มีอุตสาหกรรมอื่น ๆ เกิดขึ้นมาบ้าง เช่น อุตสาหกรรมไม้ขีดไฟ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐได้พยายามตั้งรัฐวิสาหกิจเพื่อผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่สำคัญบางอย่าง เช่น กระดาษ น้ำตาล ผ้า ฯลฯ และในปี พ.ศ. 2479 ได้มีการตั้งกองอุตสาหกรรม โดยให้ขึ้นกับกรมพาณิชย์ กระทรวงเศรษฐกิจ มีหน้าที่ดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลในการส่งเสริมสนับสนุน และค้นคว้าควบคุมการอุตสาหกรรมต่างๆ แต่เนื่องจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และภาวะเศรษฐกิจ

ตกต่ำทั่วโลก ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรง การอุตสาหกรรมของไทยในช่วงนี้เป็นไปอย่าง
 เชื่องช้าและไม่เป็นที่สนใจแก่ประชาชนเท่าใดนัก การดำเนินงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ยังคงอยู่ใน
 มือคนจีน ประกอบกับการอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้น ยังมีขอบเขตที่เล็กมาก และประชาชนมากกว่า
 80% ของประเทศยังดำรงชีวิตจากการกสิกรรม แต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลยังคงดำเนินนโยบายการ
 พัฒนาที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อส่งออกทดแทนการนำเข้าอย่างต่อเนื่อง (ผาณิต รวมศิลป์, 2518) ในช่วงปี
 พ.ศ. 2481-2489 รัฐบาลได้สร้างอุตสาหกรรมแปรรูปขึ้นมาหลายอย่าง เช่น โรงงานกระดาษที่
 กาญจนบุรี ในปี พ.ศ. 2481 บริษัทปั่นด้ายและทอผ้าจำกัดในปี พ.ศ. 2486 และในปี พ.ศ. 2482
 รัฐได้ออกกฎหมายสำคัญเกี่ยวกับโรงงานอุตสาหกรรมเป็นฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติโรงงาน
 เพื่อควบคุมดูแลกิจการโรงงานอุตสาหกรรมให้ถูกต้อง ในปี พ.ศ. 2489 รัฐได้ตั้งบริษัทส่งเสริม
 อุตสาหกรรมเพื่อผลิตสิ่งอุปโภคบริโภคให้แก่ประชาชนขึ้น อย่างไรก็ตาม ภายหลังการเข้าร่วมส่งเสริม
 อุตสาหกรรมของรัฐบาล โรงงานหรืออุตสาหกรรมของรัฐเหล่านี้เกือบทั้งหมดเป็นการเปลี่ยน
 มือมาจากโรงงานเอกชนและมีวัตถุประสงค์หลักในการตั้งขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาความขาดแคลนอัน
 เนื่องมาจากสงคราม (ผาณิต รวมศิลป์, 2518)

ท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงนี้ เศรษฐกิจภาคกลางจะได้รับผลกระทบ
 เด่นชัดมากกว่าภาคอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจเกษตรกรรมแบบเลี้ยงตนเอง (Sub-
 sistence Agriculture) มาสู่เศรษฐกิจแบบตลาด (Market Economy) ทำให้เกษตรกร
 เปลี่ยนการผลิตเพื่อบริโภคภายในครอบครัวมาเป็นการผลิตเพื่อขายหรือเพื่อตลาดมากขึ้นนั้น ได้
 ทำให้เกษตรกรต้องตกเป็นผู้เสียเปรียบหลายประการ สืบเนื่องมาจากลักษณะของสินค้าทางการ
 เกษตร และความรู้เท่าทันโลกของเกษตรกรเองด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้เกษตรกรจำนวนมาก
 ยากจนลงอย่างรวดเร็ว มีไม่น้อยที่ตกเป็นหนี้สินกับพ่อค้าคนกลางและนายทุน และกลายเป็น
 เกษตรกรไร้ที่ทำกินเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อถึงรุ่นลูกหลานก็จะไม่ได้รับมรดกที่เป็นที่ดินทำกินหรือ
 ได้รับมรดกที่ดินคนละเล็กละน้อย ซึ่งไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก ถ้าหากในปีใดเกิดปัญหาภาวะ
 ฝนฟ้าไม่อำนวยเกษตรกรก็ต้องประสบปัญหาจากผลผลิตอีกด้วย ประกอบกับการเสื่อมคุณภาพของดิน
 อันเนื่องมาจากการใช้สารเคมี ใช้ปุ๋ยเคมีเร่งผลผลิตเพื่อปริมาณมาก เมื่อเกษตรกรหักลบหนี้ค่า
 ปุ๋ยเคมี ค่าน้ำมัน ค่าของกินของใช้ (ที่ไปเอามาจากพ่อค้าคนกลางก่อนที่จะได้ผลผลิตและขาย)
 ค่าแรงงาน ฯลฯ จะมีข้าวเก็บไว้ขายในเวลาจำเป็นหรือเพื่อบริโภคในครัวเรือนน้อยมาก นอกจาก

นโยบายของรัฐเรื่องการเก็บพรีเมียมข้าว ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 และยกเลิกในปี พ.ศ. 2514 แต่กลับนำมาใช้อีกในปี พ.ศ. 2515 เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาคู่อุตสาหกรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการเก็บพรีเมียมข้าว มีผลทำให้ราคาข้าวภายในประเทศต่ำกว่าที่ควรจะเป็น การที่รัฐบาลมีจุดมุ่งหมายในการเก็บพรีเมียมข้าวเพื่อกดค่าครองชีพให้ต่ำ แรงกดดันในการเรียกร้องขอขึ้นเงินเดือนและค่าจ้างจะได้มีน้อย ผลก็คือ การส่งสินค้าออกจะได้มีมากขึ้น และการอุตสาหกรรมที่กำลังเติบโตภายในประเทศสามารถแข่งขันกับสินค้าเข้าได้ ดังนั้น จึงดูเหมือนหนึ่งว่ารัฐบาลได้ใช้พรีเมียมข้าวเป็นเครื่องมือในการต่อต้านภาวะเงินเฟ้อ และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคู่อุตสาหกรรม และในการพัฒนาประเทศระยะยาว ในขณะที่มีการเก็บพรีเมียมข้าวทำให้เกษตรกรต้องขายข้าวในราคาต่ำ อัตราส่วนระหว่างราคาข้าวกับราคาสินค้าอุตสาหกรรม (Term of Trade) กลับมีแนวโน้มลดลง ซึ่งหมายความว่าเกษตรกรเป็นผู้รับภาระในการพัฒนาคู่อุตสาหกรรมไม่มากนักน้อยด้วย (ประชุม โฉมฉาย, 2519 : 496-497)

✓ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทิศทางในการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผนที่ 1 จนถึงแผนที่ 7 ก็ยังคงมุ่งการพัฒนาและการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อมุ่งสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่เป็นหลัก ที่ดินกลายเป็นปัจจัยสำคัญในธุรกิจอุตสาหกรรมที่อยู่อาศัย และการพาณิชย์ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้การค้าที่ดินเป็นธุรกิจที่กำลังเฟื่องฟู และก่อให้เกิดการถ่ายเทเงินตราทั้งภายใน และนอกประเทศเป็นจำนวนมาก ชาวไร่ชาวนาเป็นจำนวนมากที่ขายที่ดินที่ทำกินของตนเอง บางคนกลายเป็นเศรษฐีใหม่ บางคนกลายเป็นคนงานรับจ้างในที่ดินที่เคยเป็นของตนเอง ส่งผลให้รุ่นลูกหลานไม่มีที่ทำกิน ประกอบกับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ทำให้เกษตรกร รุ่นลูกหลาน เด็กหนุ่มสาว เข้าสู่ระบบการทำงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากมีปัจจัยอื่นด้วย เช่น ปัญหาหนี้สินของพ่อแม่ การผลิตข้าวและขายได้ในราคาต่ำ การประกอบอาชีพเกษตรกรล้มบากทำให้อาชีพการทำงานในภาคอุตสาหกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้เห็นชัดเจนมั่นคงกว่าการทำงานในไร่นา ดังนั้นจึงเป็นอาชีพที่นิยมมากขึ้น แรงงานในภาคเกษตรเปลี่ยนมาเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมและภาคบริการอื่น ๆ เห็นได้จากจำนวนสัดส่วนของผู้ประกอบอาชีพในภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมใน 3 จังหวัด ภาคตะวันออก คือ ชลบุรี ฉะเชิงเทรา และ ระยอง ดังแสดงในตารางที่ 1 ✓

ตารางที่ 1
 สัดส่วนประชากรที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2513, พ.ศ. 2523 และ พ.ศ. 2533

	ละเชิงเทรา						ชลบุรี						ระยอง					
	2513		2523		2533		2513		2523		2533		2513		2523		2533	
	ยอดรวม		ยอดรวม		ยอดรวม		ยอดรวม		ยอดรวม		ยอดรวม		ยอดรวม		ยอดรวม		ยอดรวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรรม ป่าไม้ ล่าสัตว์ ประมง	126,773	77.28	165,293	71.12	197,766	62.37	149,947	59.77	172,035	51.36	173,499	36.84	94,665	76.45	128,466	70.84	155,111	59.32
การอุตสาหกรรม หัตถกรรม	6,531	3.98	10,436	4.49	30,110	9.49	18,650	7.43	31,177	9.31	60,420	12.83	5,593	4.52	10,579	5.83	20,390	7.79

ที่มา : สำนักทะเบียนและการทะเบียน พ.ศ. 2513, 2523, 2533 สำนักงานสถิติแห่งชาติ
 หมายเหตุ : ประชากรที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจ หมายถึง แรงงานที่มีอายุตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป ในปี 2513 และปี 2523
 ประชากรที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจ หมายถึง แรงงานที่มีอายุตั้งแต่ 13 ปีขึ้นไป ในปี 2533

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การพัฒนาอุตสาหกรรมระยะแรกได้กระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑลเท่านั้น เนื่องจากความพร้อมในด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า ถนน น้ำประปา การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร เป็นต้น ผลการพัฒนาที่กระจุกตัวดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย เช่น ความแออัดในเรื่องที่อยู่อาศัย ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาการศึกษา ฯลฯ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อรัฐบาลได้กำหนดแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) จึงมีนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาการกระจุกความเจริญให้กระจายความเจริญออกสู่ภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อเน้นการผลิตเพื่อการส่งออกให้มากขึ้น เพื่อลดการขาดดุลการค้า เพิ่มการนำเงินตราเข้าประเทศ การกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ส่วนภูมิภาคเป็นการสร้างงานให้มากขึ้น และเป็นแนวทางหนึ่งในการสนับสนุนการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค คือพัฒนาระบบเมืองในภูมิภาคให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับโครงสร้างการผลิตด้านเกษตรกรรมและด้านอุตสาหกรรม ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่แถบชายฝั่งทะเลตะวันออกของอ่าวไทยทางตะวันตกของชายแดนภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก (EASTERN SEA BOARD) เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 โดยครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง ในพื้นที่ทั้งหมด 8.3 ล้านไร่ (13,280 ตารางกิโลเมตร) และประชากรทั้งสิ้น 1.6 ล้านคน (อัญญา วัฒนานุกิจ, 2529 : 2) มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นแกนนำ และมุ่งการพัฒนาภาคเกษตรกรรมในด้านการผลิตควบคู่ไปด้วย

จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นพื้นที่เป้าหมายแห่งหนึ่งในการพัฒนาตามโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก ที่กำลังได้รับการพัฒนาให้เป็นเมืองอุตสาหกรรม มีโรงงานของเอกชนเกิดขึ้นมาก แถวอำเภอบางพระกง อำเภอบางคล้า และในตัวเมืองฉะเชิงเทรา จากการมีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งเอกชน และในนิคมอุตสาหกรรมเวลโก และนิคมอุตสาหกรรมเทพเวย์ ทำให้เกิดความต้องการแรงงานในปริมาณที่เพิ่มขึ้น ทำให้แรงงานในภาคเกษตรส่วนหนึ่งเข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นเช่นกัน เนื่องจากฉะเชิงเทราเป็นเมืองเกษตร เป็นแหล่งปลูกข้าว เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลูกมะม่วงที่มีชื่อเสียง และการพัฒนาตามโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกจะทำให้ฉะเชิงเทราเป็นแหล่งอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตการเกษตรของภาคตะวันออก มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ การทำงาน แบบแผนการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานในภาคเกษตรที่เปลี่ยนจากการทำงานในภาคเกษตร ไปสู่การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่จะต้องมีการเบียดเบียนในวินัย มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับควบคุม ทำให้เกิดความอึดอัด ความตึงเครียดทางด้านจิตใจ สภาพทางเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป ล้วนทำให้เกษตรกรต้องปรับเปลี่ยนตัวเอง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมใหม่ที่เกิดขึ้น เพราะลักษณะโดยธรรมชาติของมนุษย์นั้นมนุษย์จะต้องปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

การพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ที่รัฐบาลได้ดำเนินการไปนั้น ถ้าจะมองในแง่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมแล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม หรือเป็นการเปลี่ยนในระบบย่อย (Subsystem) ระบบหนึ่งของระบบใหญ่ ซึ่งได้แก่ วัฒนธรรมของสังคมโดยส่วนรวมนั่นเอง ภาวะทางเศรษฐกิจของสังคมอาจเปลี่ยนแปลงไปก่อน ลักษณะทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ เช่น ความเชื่อ ค่านิยมหรือธรรมเนียมประเพณี หรืออาจเปลี่ยนแปลงเป็นผลให้คนบางกลุ่มมองเห็นโอกาสใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพก็จะเปลี่ยนอาชีพ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงอาจเป็นสาเหตุหรือเป็นผลของการเปลี่ยนแปลงในลักษณะวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ของสังคมก็ได้ (สนิท สมัตการ, 2516)

แนวความคิดเรื่องการปรับตัว

มีนักทฤษฎีสาขาชีววิทยา สาขาจิตวิทยา และทางพฤติกรรมและวัฒนธรรมได้ให้คำจำกัดความการปรับตัวไว้มาก แต่ในการศึกษารังนี้จะใช้ "การปรับตัว" ในเชิงพฤติกรรมและวัฒนธรรม โดยมีนักมานุษยวิทยา ให้ความหมายไว้ ดังต่อไปนี้

Roy Rappaport (Pelto 1989 : 14) ให้ความหมายการปรับตัว ว่าเป็นกระบวนการที่สิ่งมีชีวิตหรือกลุ่มมีชีวิต มีอาการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้สภาพ (States) โครงสร้าง (Structures) หรือองค์ประกอบต่าง ๆ (Compositions) ที่แวดล้อมอยู่ เพื่อรักษาสภาพที่ค่อนข้างสมดุลย์ที่เกิดจากองค์ประกอบที่มีความแตกต่างกัน แต่มีการประสานประโยชน์ และมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันภายใน และระหว่างตัวมันเอง (Homeostasis) ในรูปของการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบ หรือโครงสร้างของสภาพแวดล้อมที่ขึ้น ๆ ลง ๆ ในระยะสั้น ๆ และการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบหรือโครงสร้างของสภาพแวดล้อมในระยะยาว

John Bennett ให้ความหมายการปรับตัว ว่าการที่บุคคลตัดสินใจเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหาสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวที่ถูกระบุว่าเป็นปัญหา การปรับตัวเป็นกลไกของการจัดการ (Coping mechanism) ซึ่งมนุษย์แสดงออกเพื่อบรรลุนถึงความต้องการของเขาหรือเป็น การปรับ (Adjust) วิถีชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวหรือจัดสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตและเป้าหมายจุดประสงค์ของเขา การปรับพฤติกรรมอาจจะไม่ใช่เป็นการรักษา สภาวะสมดุล (Maintain Equilibrium) แต่เป็นการก่อกวนสภาวะเดิมที่คงที่ เพื่อปรับเปลี่ยน ไปสู่สภาวะใหม่ การจัดการ (Coping) อาจมีส่วนทำให้เกิดผลลัพธ์ทั้งที่พึงปรารถนา และไม่พึงปรารถนาตามมา ภายหลัง สามารถนำไปสู่ภาวะสถิตย์ (Stability) หรือภาวะการเปลี่ยนแปลง (Dynamism) อาจนำไปสู่ความพอใจหรือไม่พอใจ หรือยังอาจก่อให้เกิดการทำลาย หรือการสร้างสรรค์ได้เช่นกัน (Pelto, 1989 : 14)

ผ่องพันธ์ มณีรัตน์ (2521 : 9-10) ให้ความหมายการปรับตัว คือการที่ปัจเจกบุคคล 2 คน หรือกลุ่ม ปรับพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากันได้ หรืออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม การปรับตัวอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เช่น การปรับตัวของผู้อพยพจากถิ่นอื่นเข้ามาอยู่ในสังคม ย่อมเกิดพฤติกรรมของกลุ่มขึ้น ทำให้เกิดความตึงเครียดและความเป็นศัตรูระหว่างกลุ่ม กลุ่มชนที่อยู่ ในสังคมนั้นมาตั้งแต่เดิม ต้องปรับตัวเพื่อรับกลุ่มที่เข้ามาใหม่ สมาชิกของกลุ่มใหม่ต้องเปลี่ยนแปลงแบบการดำเนินชีวิต และแนวความคิดเพื่อให้ชนกลุ่มใหญ่ยอมรับ การเปลี่ยนแปลง ท่าทีและพฤติกรรม ซึ่งมีผลมาจากกระบวนการนี้มักสร้างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางวัฒนธรรมและสังคม

สำหรับผู้ศึกษา ซึ่งทำการศึกษาเรื่องการปรับตัวของแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมจะให้ความหมาย การปรับตัว (Adjustment) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลปรับพฤติกรรม วิถีชีวิตของพวกเขาให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว และสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขตามความต้องการของพวกเขา ภายใต้เงื่อนไขสถานการณ์บรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่พวกเขาต้องการ

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการปรับตัวเมื่อเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมของแรงงานในภาคเกษตร ซึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากแนวทางการพัฒนาประเทศที่มีรัฐเป็นผู้กำหนดทิศทาง และจากผลการศึกษา เราจะพบว่า การต่อสู้ดิ้นรนของเกษตรกรเก่าที่ผ่านมา จะปรากฏออกมาทั้งการหลีกเลี่ยงปัญหาและการประนีประนอมกับสภาพการณที่เป็นอยู่ (สมภพ บุณนาต, 2527: 197)

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนอาชีพของชาวนา และการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มนทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชาวนา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อเกษตรกรถูกดึงเข้าไปสู่ระบบการผลิตเพื่อขายนั้น ทำให้สังคมเกษตรกรในชนบทเปลี่ยนแปลงไปมาก ภาคกลางเป็นภาคที่ได้รับผลกระทบก่อนภาคอื่น เนื่องจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ เพื่อการส่งออก เกิดการกระจุกตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในบริเวณกรุงเทพฯ และปริมณฑล

จามรี นิกษ์วงศ์ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของชาวนา : การผนวกเข้ากับระบบเศรษฐกิจนอกหมู่บ้าน กรณีศึกษาการทำงานรับจ้างของหมู่บ้าน 4 หมู่บ้านในเชียงใหม่ พบว่าการรับจ้างกลายเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับการเปลี่ยนแปลงในสังคมชาวนา ไม่ว่าจะเป็นเขตที่อยู่ใกล้ตัวเมืองหรือไกลตัวเมือง เขตที่มีการผลิตเพื่อการค้าสูงหรือเขตที่มีการผลิตเพื่อการค้ายังไม่สูงมากนัก กลุ่มหมู่บ้านที่ปลูกพืชครั้งเดียว ซึ่งมีฤดูว่างงานเกษตรนาน หรือในกลุ่มปลูกพืชหลายครั้ง ซึ่งมีฤดูว่างงานเกษตรสั้นกว่า ล้วนแต่พบว่าพวกเขาเห็นความสำคัญของการรับจ้างที่จะเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวมากยิ่งขึ้น

สนธิ สมัครการ (2516) ทำการวิจัย เรื่อง การตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนาไทย จากการศึกษาวิจัยทำให้ผู้วิจัย ทราบว่าปัญหาต่าง ๆ ที่ชาวนาไทย โดยเฉพาะชาวนาภาคกลาง กำลังเผชิญอยู่นั้น แยกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

ปัญหาทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ การมีรายได้ไม่เพียงพอ ปัญหาเรื่องความไม่แน่นอนของราคาสินค้าทางการเกษตรกรรม โดยเฉพาะข้าว ปัญหาเรื่องภัยธรรมชาติ เช่น ภัยจากน้ำท่วม

ฝนแล้ง แมลงทำลายพืชพันธุ์ ฯลฯ ปัญหาคนกลางและคนอื่น ๆ อีก ปัญหาสำคัญเหล่านี้ได้มีส่วนสำคัญมากต่อการตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนาไทย โดยเฉพาะชาวนาที่รับเอาวัฒนธรรมเมืองมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตน และได้เข้าร่วมในระบบเศรษฐกิจแบบตลาดอย่างเต็มที่

ปัญหาทางสังคม ทศนคติของชาวนาที่มีต่ออาชีพตนเองว่าเป็นอาชีพที่มีความยากลำบาก ไม่มีเกียรติ โดยการนำเอาอาชีพอื่นมาเปรียบเทียบกับอาชีพของชาวนา จึงทำให้ชาวนาไม่พอใจต่ออาชีพทำนา อยากเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นที่มีเกียรติ เช่น อาชีพครูประชาบาล เพราะธรรมเนียม ประเพณีแนวคิดดั้งเดิม คือความไม่กล้าเสี่ยงกับอนาคตหรือความไม่คล่องตัว ในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง อันได้แก่ ฐานการศึกษาที่ต่ำเกินไปและอื่น ๆ ได้ทำให้ชาวไร่ชาวนาเหล่านี้ ต้องทำนา ทำไรต่อไป แม้จะมีความรู้สึกว่าเป็นแบบชีวิตที่ไม่สบายนักก็ตาม

ปรีชา เพ็ญกุลเซนทร์ (2528) ทำการศึกษา เรื่อง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนา อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี จากการศึกษาพบว่าชาวนาส่วนมากไม่คิดจะเปลี่ยนอาชีพของตน พอใจจะทำต่อไป แต่ชาวนาส่วนมากมีความคิดที่จะให้บุตรหลานของตนเปลี่ยนอาชีพเลิกทำนาไปเพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัวเพราะทำนาอย่างเดี๋ยวนั้นไม่พอค่าใช้จ่าย

ณรงค์ ต่อสุวรรณ (2529) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อความคาดหวังของเกษตรกรในการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวและชุมชน อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก ศึกษาเฉพาะกรณีพื้นที่ตำบลมาตานุต อำเภอเมืองจังหวัดระยอง จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความคาดหวังของเกษตรกรในการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมหลายประการดังต่อไปนี้ การทำมาหากินในอาชีพการเกษตรไม่พอเลี้ยงชีพ หนี้สินเพิ่มพูนจากเดิม การส่งเสริมอุตสาหกรรมของรัฐและเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเห็นคล้อยตามในเชิงความคาดหวังที่ดีในการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก และมีความคาดหวังว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมจะทำให้คนในท้องถิ่นมีงานทำมากขึ้น

Suginohara Juichi (1982) นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยโกเบ ร่วมมือกับ นักวิชาการไทย 3 ท่าน จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึง แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสังคมชนบทไทย ซึ่งได้รับผลกระทบจากการส่งเสริมการพัฒนาจากภายนอก โดยการลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านในภาคกลาง 1 แห่ง คือ หมู่บ้านลานแหลม จังหวัดนครปฐม พบว่า ตัวแทนหมู่บ้านในภาคกลางได้รับอิทธิพลจากการส่งเสริมอุตสาหกรรมตั้งแต่ทศวรรษ 1960 ภายในหมู่บ้านมีชาวนารวยและชาวนาชั้นกลางน้อย มีชาวนายากจนมาก ในจำนวนครัวเรือนที่ทำการศึกษามีจำนวน 120 ครัวเรือน พบว่ามีครอบครัวที่มีรายได้จากที่ไม่ใช่การเกษตรกรรมเกิน 1 หนึ่งบาท จำนวน 38 ครอบครัว ส่วนรายจ่ายต่อครอบครัวอยู่ในระดับ 1-2 หนึ่งบาท เฉลี่ยประมาณ 16,652 บาท ในจำนวนนี้เป็นค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรม เช่น ค่าปุ๋ยเคมี ค่าเครื่องจักร ค่าน้ำมัน ค่าจ้างแรงงาน ค่าเช่านา โดยเฉพาะเสียค่าปุ๋ยเคมีมากถึง 25% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด นอกจากนี้ ยังพบว่าเมื่อระบบทุนนิยมแพร่ขยายเข้าไปในหมู่บ้าน กำไรสุทธิจากการประกอบอาชีพเกษตรตกอยู่ในมือของชาวนาชั้นสูง ส่วนชาวนาชั้นต่ำ หรือชาวนายากจนกลายเป็นลูกจ้างแรงงาน แต่อย่างไรก็ตามชาวนากว่า 60% กลับเห็นว่า เท่าที่ผ่านมากการทำมาหากินดีขึ้น เพราะมีรายได้มากขึ้น เนื่องจากการที่ตนได้เป็นลูกจ้างแรงงาน ทำให้มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรมมากขึ้น และถึงแม้จะมีชาวนายากจนเพิ่มขึ้น ชาวนาส่วนใหญ่ก็ไม่ได้รอความหวังจากความช่วยเหลือในการปฏิรูปที่ดินจากรัฐบาลกลางหรือกำหนดค่าเช่าที่ดิน เนื่องจากมีทางหารายได้โดยการทำงานเป็นลูกจ้างในภาคอุตสาหกรรม ส่วนการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมนั้น ขณะที่ทำการวิจัย พบว่าโครงสร้างทางสังคมของหมู่บ้าน เช่น รูปแบบครอบครัว ระบบเครือญาติ การสืบทอดสายตระกูล มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก หรือแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงเลย

Steven Piker (1975) ได้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวนาในหมู่บ้านภาคกลาง และพบว่ารายได้ของครอบครัวที่ไม่มีที่ดินเกือบทั้งหมด ได้มาจากค่าจ้างแรงงานของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวที่ทำงาน ภายใต้สภาพแวดล้อมดังกล่าวในขณะนั้น ความร่วมมือหรือการแลกเปลี่ยนแรงงานเป็นสิ่งที่หมดความหมาย รวมไปถึงระบบความสัมพันธ์แบบเดิมซึ่งเคยเป็นหลักประกันให้กับเกษตรกรในยามชราที่หมดความหมายลงไปด้วยเช่นกัน เนื่องจากหลักประกันดังกล่าว เกิดขึ้นได้ เพราะอาศัยการถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างพ่อแม่กับลูกหลาน เมื่อไม่มีที่ดินเป็นของตนเองก็ไม่มีที่ดินให้กับลูกหลาน ไม่มีทุนทรัพย์เป็นสินสอดให้กับผู้ที่จะมา เป็นลูกสะใภ้ ลูกชายก็จะ เป็นอิสระจากพ่อแม่ในการแต่งงาน เมื่อแต่งงานแล้วก็ไม่ต้องรับผิดชอบต่อหลักประกัน

ระยะยาวของพ่อแม่ ด้วยเหตุนี้ชาวนาที่ไม่มีที่ดินจึงต้องออกทำงานรับจ้างเพื่อหารายได้ และพยายามที่จะเป็นผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ของผู้เป็นเจ้าของที่ดิน หรือผู้มีฐานะดีคนหนึ่งหรือหลายคน เพื่อแลกกับการมีงานทำ มีอาหารเลี้ยงชีวิต นอกจากนี้ยังมีโอกาสได้เงินด้วยอัตราดอกเบี้ยต่ำ และมีโอกาสที่ได้รับใช้ผู้อุปถัมภ์ของตน ส่วนผู้ที่อุปถัมภ์ก็จะได้รับบริการที่ให้เปล่าจากเพื่อนที่วางใจได้เป็นการตอบแทน แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าว ไม่ได้มีพื้นฐานอยู่ที่ความเป็นญาติพี่น้อง ทำให้ความสัมพันธ์ขาดลักษณะความเป็นกลุ่มและมีระยะเวลาสั้น ซึ่งต่างกับความสัมพันธ์แบบเดิมที่ค่อนข้างจะมีระยะเวลาที่ยาวนานกว่า

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า แฝงฤทธิ (2525) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวนาในชุมชนใกล้เคียงเมือง และชุมชนไกลเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษพบว่า โครงสร้างทางอาชีพของหัวหน้าครัวเรือนหมู่บ้านใกล้เคียงเมืองจะมีความหลากหลายทางด้านอาชีพ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีโอกาที่จะทำการเปลี่ยนอาชีพเป็นไปได้นานกว่า หัวหน้าครัวเรือนหมู่บ้านที่อยู่ไกลเมือง อาชีพหลักที่ชาวนาหันไปประกอบอาชีพกันมาก คือ อาชีพค้าขาย รองลงมาคือ อาชีพด้านช่างและกรรมกร และอาชีพซบเซาสามล้อรับจ้าง ส่วนปัจจัยที่ทำให้ชาวนาเปลี่ยนอาชีพ ได้แก่ อายุ การศึกษา การติดต่อกับบุคคลภายใน ภายนอกชุมชน และการติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชน

William Klausner (1972) ทำการศึกษาที่หมู่บ้านหนองโคก จังหวัดอุบลราชธานี การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาย้อนหลังขึ้นไป 15 ปี และพบว่าหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ในด้านเศรษฐกิจ พบว่า ระบบเศรษฐกิจแบบเงินสด (Cash Economy) เกิดขึ้นมาก ส่วนทางด้านสังคมนั้น ระบบครอบครัวแบบขยายได้เปลี่ยนแปลงไป พวกหนุ่มสาวเมื่อแต่งงานแล้วจะแยกเรือนอยู่ต่างหากไม่อยู่รวมกับพ่อแม่เหมือนแต่ก่อน ระบบการช่วยเหลือในหมู่บ้านเปลี่ยนไปเป็นการจ้างงาน ไม่ว่าชาวบ้านด้วยกันหรือพระ ระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเปลี่ยนไป คือ บทบาทของพ่อแม่มีลักษณะแบบประนีประนอม พ่อแม่ไม่มีอำนาจสั่งเหมือนแต่ก่อน ด้านการเกษตรได้มีการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ทางการเกษตรมากขึ้น Klausner ได้สรุปว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง เกิดจากระบบเศรษฐกิจ ซึ่งต้องมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกมากขึ้น การ

อพยพแรงงานของหนุ่มสาว ไปทำงานนอกหมู่บ้าน ได้นำความทันสมัยมาสู่หมู่บ้าน การศึกษา พ่อค้า และข่าวสารต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น

การปรับตัว เป็นกลไกรูปแบบหนึ่งที่อยู่ในการพิจารณาประเมินประนีประนอมกับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ เพราะเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหา เรื่องปากท้องเมื่อเกษตรกรสามารถทบทวนถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำความทุกข์ยากมาสู่ชุมชน จึงมีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยอาศัยระบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน อื่น ๆ ในรูปแบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (กาญจนา แก้วเทพ, 2530)

ผลงานการวิจัยที่ศึกษาการปรับตัวของผู้อพยพท้องถิ่นที่เข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม ชลลิตดา ไรจน์ดำรงฤทธิ์ (2533) ทำการศึกษาเรื่อง การปรับตัวของลูกจ้างในเขตอุตสาหกรรมใหม่จังหวัดระยอง : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างอุตสาหกรรมปิโตรเคมีกับอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร โดยการศึกษาครั้งนี้แบ่งการปรับตัวออกเป็น 2 ด้าน คือ การปรับตัวด้านอาชีพ และการปรับตัวด้านสังคม กลุ่มตัวอย่างเป็นลูกจ้างระดับปฏิบัติการอยู่ในกระบวนการผลิตของบริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด และบริษัทสยามอุตสาหกรรมการเกษตร (สับปะรด) จำกัด ผลจากการศึกษาพบว่า ประสบการณ์ในการทำงานมีผลต่อการปรับตัว กล่าวคือ ลูกจ้างในบริษัทอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ส่วนใหญ่มีอายุมากพอสมควร และเคยมีประสบการณ์ในการทำงานมาก่อน มีผลทำให้สามารถปรับตัวเข้ากับงานได้ดี ต่างจากลูกจ้างในบริษัทอุตสาหกรรมการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรที่ส่วนใหญ่อายุน้อยและไม่มีประสบการณ์ในการทำงานมาก่อน จึงต้องใช้เวลาในการปรับตัว

ปัจจัยด้านภูมิลาเนา และสถานที่พักอาศัยในปัจจุบันของลูกจ้างเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ลูกจ้างทั้ง 2 บริษัทปรับตัวด้านอาชีพแตกต่างกันคือ ลูกจ้างที่อพยพมาจากที่อื่นจะเคยมีประสบการณ์ในการทำงานมาก่อน และจำเป็นต้องเข้าบ้านอาศัยอยู่กับเพื่อนร่วมงาน ทำให้ปรับตัวเข้ากับงานได้ดี เพราะสามารถปรึกษาเพื่อนร่วมงานที่พักอาศัยด้วยกัน เมื่อมีปัญหาในการทำงาน ส่วนลูกจ้างที่เป็นคนในท้องถิ่น ส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ในการทำงานมาก่อน และสถานที่พักอาศัยปัจจุบันเป็นบ้านของตนเองในจังหวัดระยองที่อยู่อาศัยกับครอบครัว ญาติพี่น้อง จึงไม่สามารถปรึกษาหารือเกี่ยวกับการทำงานเมื่อมีปัญหา

การปรับตัวด้านสังคม พบว่า ลูกจ้างในบริษัทอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรจะเป็นคนในท้องถิ่น อาศัยอยู่กับพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ดังนั้น จึงสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดี ต่างจากลูกจ้างในบริษัทอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ที่ส่วนใหญ่อพยพมาจากต่างถิ่น อาศัยเข้าบ้านอยู่กับเพื่อนร่วมงาน ลูกจ้างเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการปรับตัวให้ เข้ากับสภาพแวดล้อมของจังหวัดระยอง

รัชนี ตรีตรึงศ์โกศล (2533) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวด้านอาชีพของผู้รับบริการจัดหางาน : ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีภาคเหนือ ซึ่งผ่านการฝึกอบรมและรับบริการจัดหางานจากกรมประชาสัมพันธ์ จากการศึกษาพบว่า ผู้รับบริการจัดหางานประสบปัญหาอันเกิดจากการทำงานหลายประการ คือ ปัญหาอันเกิดจากการปรับตัวด้านการทำงาน เช่น มีเวลานักก่อนน้อยเนื่องจากต้องทำงานล่วงเวลา ความรู้สึกยากลำบากในการทำงาน เมื่อเปลี่ยนงานเขียนแบบใหม่ ๆ ความรู้สึกยากลำบากในการปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงาน เมื่อพบว่าเพื่อนร่วมงานไม่จริงใจ ความรู้สึกต้องเครียดที่ต้องเขียนผลงานให้ได้ปริมาณตามเป้าหมาย นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า ผู้รับบริการจัดหางานส่วนหนึ่งมีความคิดเห็นต่อนายจ้างว่า นายจ้างไม่ค่อยดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร โดยเฉพาะด้านการรักษาพยาบาล และมีความคิดเห็นว่า นายจ้างดูถูกเหยียดหยามพวกตนเป็นบ้านนอกคอกนา

ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวด้านอาชีพ พบว่า ความพอใจในงานเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการปรับตัวด้านอาชีพ 4 ลักษณะคือ การปรับตัวด้านการทำงาน การปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนร่วมงานและหัวหน้าคุมงาน การปรับตัวเข้ากับกฎระเบียบและระบบบริหารงานของโรงงาน และการปรับตัวเข้ากับสวัสดิการของโรงงาน โดยผู้รับบริการจัดหางานที่มีความพอใจในงาน จะสามารถปรับตัวได้ดีกว่าผู้รับบริการจัดหางานที่ไม่พอใจในงาน ส่วนวิธีการปรับตัวด้านอาชีพของผู้รับบริการจัดหางานจะเป็นไปในลักษณะที่ว่า หากประสบปัญหาจากการทำงาน จะขอความช่วยเหลือจากหัวหน้าคุมงาน หากประสบปัญหาจากการปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงานจะไม่ลาออกจากงาน แต่จะขอความช่วยเหลือจากหัวหน้าคุมงาน ผู้รับบริการจัดหางานต้องปฏิบัติตามคำสั่งของหัวหน้าคุมงานและกฎระเบียบของโรงงานเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และพยายามอดทนทำงานต่อไป แม้ว่าสภาพการทำงานและสวัสดิการที่โรงงานจัดให้จะไม่ดีดังที่คาดหวังไว้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาค้นคว้ามีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้คือ

1. เพื่อศึกษาลักษณะของการเข้าสู่อาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมของแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตร
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวด้านสังคมและเศรษฐกิจของแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และการปรับตัวของสมาชิกในครัวเรือน โดยจะศึกษาหาปริมาณของการปรับตัวสำเร็จและการปรับตัวไม่สำเร็จตามทัศนะของผู้นำในฐานะ key Informants
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้ปรับตัวสำเร็จหรือปรับตัวไม่สำเร็จ

สมมติฐานในการศึกษา

การศึกษาค้นคว้ามีสมมติฐาน ดังนี้คือ

1. กระบวนการที่แรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรเข้าสู่การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ประกอบด้วย
 - 1.1 ปัจจัยตั้งด้านเศรษฐกิจ คือ
 - การมีรายได้
 - ปัจจัยตั้งด้านสังคม คือ
 - ลักษณะงานในโรงงาน
 - ได้รับการยกย่องนับถือ
 - 1.2 ปัจจัยหลักด้านเศรษฐกิจ คือ
 - สภาพการถือครองที่ดิน
 - สภาพตลาดข้าวที่ไม่แน่นอน
 - ความต้องการแรงงานภาคเกษตรลดลง
 - ปัจจัยหลักด้านสังคม คือ
 - การศึกษา
 - ค่านิยมต่ออาชีพ

2. ตามทัศนะของผู้ทำในฐานะ key Informants

- การปรับตัวสำเร็จ คือ - การเพิ่มรายได้
- ภาวะหนี้สิน (ลดลง)
 - ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น
 - สถานภาพการสมรส

- การปรับตัวล้มเหลว คือ - ภาวะหนี้สินเพิ่ม
- การเช่าที่ดิน
 - สถานภาพการสมรส

3. ปัจจัยที่ทำให้การปรับตัวสำเร็จและไม่สำเร็จ คือ ลักษณะงาน การมีรายได้ การไร้ที่ดิน การศึกษาต่ำ อายุ สถานภาพสมรส

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาค้างนี้เป็นการศึกษาแบบเจาะลึก กลุ่มแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเลือกศึกษาครัวเรือนที่ปรับตัวสำเร็จ 6 ครัวเรือน และครัวเรือนที่ปรับตัวไม่สำเร็จ 4 ครัวเรือน ตามทัศนะของผู้ทำในชุมชนในฐานะ key Informants (ผู้ให้ข้อมูล) จากจำนวนครัวเรือนเกษตรทั้งหมดประมาณ 133 ครัวเรือน ในหมู่บ้านปากคลองบ้านโพธิ์ ตำบลคลองบ้านโพธิ์ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นกรณีตัวอย่าง มิได้มุ่งหวังที่จะนำไปอธิบายถึงกรณีอื่น ๆ ฉะนั้นผู้ศึกษาในลำดับต่อไปอาจขยายขอบเขตการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเช่นเดียวกัน เพื่อให้สามารถอธิบายได้ในระดับที่กว้างและครอบคลุมได้มากกว่าเดิม

วิธีการศึกษา

การศึกษาค้างนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาประกอบด้วย

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) โดยการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำราเขียน บทความ เอกสารราชการ รายงาน ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ (ทางมานุษยวิทยา) ในการศึกษาประวัติชุมชน สภาพข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนของครัวเรือนแรงงานในภาคเกษตร วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคม สภาพชุมชนหมู่บ้านโดยภาพรวม โดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เช่น การเข้าร่วมในงานบุญพิธีต่าง ๆ การเข้าร่วมประชุม ร่วมทำกิจกรรมในชุมชน การเดินทางไปดูสภาพทั่ว ๆ ไปในโรงงานอุตสาหกรรมที่แรงงานไปทำงาน
- การศึกษาในครั้งนี้ โดยศึกษาเป็นกรณีศึกษาแบบเจาะลึก 10 กรณี โดยการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งหัวหน้าครัวเรือน และสมาชิกของครัวเรือนที่ไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม การคัดเลือกตัวอย่างเพื่อศึกษาแบบเจาะลึก 10 กรณี ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้นำในชุมชนในฐานะ key Informants คือ ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส ครู พ่อค้านายทุน เป็นผู้แบ่งกลุ่มแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรที่ปรับตัวสำเร็จและปรับตัวไม่สำเร็จ (ล้มเหลว) ตลอดจนการจดบันทึกภาคสนาม บันทึกภาพ บันทึกเสียง เพื่อประกอบในการศึกษาวิเคราะห์ด้วย

การปรับตัวของแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จะมุ่งเน้นศึกษา การปรับตัวทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ เท่านั้น

การปรับตัวด้านสังคม ศึกษาจาก

- ลักษณะงาน
- ขนาดของครอบครัว, ลักษณะของครอบครัว
- ความผูกพันในครอบครัว, กับเครือญาติ
- บทบาทของพ่อแม่
- ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน
- การช่วยเหลืองานและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน
- ค่านิยมในการอุปโภคและบริโภค ได้แก่ การแต่งกาย การกิน การปลูกสร้างบ้านเรือน การรักษานายาบาล การนันทนาการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในครอบครัว

การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ ศึกษาจาก

- รายได้
- ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

ทฤษฎีและแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำแนวความคิด การวิเคราะห์การกระทำของบุคคลของ Talcott Parsons มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์การกระทำของกลุ่มแรงงานในภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

Parsons เห็นว่า การกระทำ (Action) ของคนนั้น ในขั้นสุดท้ายแล้ว คนเราสามารถตัดสินใจเลือกได้ กล่าวคือ ในหน่วยการกระทำทั้ง ๆ นั้น บุคคลมีทางเลือกหลายทางในการเข้าหาเป้าหมาย (จุดมุ่งหมาย)

หน่วยการกระทำของบุคคล ตามความคิดของ Parsons จึงประกอบด้วย

1. บุคคล หรือ ผู้กระทำ (Actor)
2. การบรรลุถึงเป้าหมาย (Goal Seeking)
3. วิธีการในการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งมีหลายวิธีการ (Alternative means)
4. สถานการณ์ต่าง ๆ ที่บุคคลต้องประสบ (Situation Conditions) เช่น ลักษณะทางชีวภาพในตัวบุคคล หรือสิ่งแวดล้อมภายนอก ฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคล โอกาสของบุคคลนั้น เหตุการณ์ต่าง ๆ
5. ผู้กระทำถูกควบคุมโดยบรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดต่าง ๆ ทางสังคม ซึ่งเข้าไปอยู่ในตัวของผู้กระทำ (Norms, Values and other ideas)

รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์ เรียกแนวคิดนี้ว่า การกระทำโดยเสรี หรือเชิงอาสา หรือทฤษฎีการกระทำอาสานิยม โดยอธิบายแนวคิดดังกล่าวเพิ่มเติมว่าผู้กระทำจะกระทำโดยการตัดสินใจที่เสรี ภายใต้เงื่อนไขข้อบังคับหรือบรรทัดฐานและสถานการณ์ (สัญญาวิวัฒน์, 2529 : 63)

กล่าวโดยสรุป คือ ผู้กระทำจะตัดสินใจกระทำอย่างไรขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของตัวผู้กระทำส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงบรรทัดฐานของสังคม (Norms) และก่อนตัดสินใจกระทำสิ่งใด ผู้กระทำจึงนำเอาค่านิยมของตนเองมาตัดสินใจเลือกกระทำ (Value Oriented) ฉะนั้น หน่วยของการกระทำ (Unit Act) อาจจะมีหลายหน่วยหรือมีผู้กระทำหลายคนเข้ามาประกอบกัน (Jonathan H. Turner อ้างถึงใน อารยะ ภูสาคัส, 2529 : 19-20)

ในการศึกษาการปรับตัวด้านเศรษฐกิจและสังคมของแรงงานในครัวเรือน ที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมนั้น ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดดังกล่าวมาพิจารณา ดังนี้ คือ แรงงานในภาคเกษตร ในฐานะผู้กระทำ (Actor) ได้พยายามปรับตัวต่อภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่ประสบอยู่เพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว (Goal Seeking) โดยวิธีการและลักษณะที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป (Alternative Means) ซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสถานการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละครอบครัว (Situation Conditions) โดยการตัดสินใจนั้น ยังรวมถึงบรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดต่าง ๆ ทางสังคม (Norms, Values and other Ideas) ซึ่งเข้าไปอยู่ในตัวผู้กระทำด้วย ดังแสดงแผนผังในหน้า 21 จาก Turner (1974 : 32)

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา

1. ผู้ศึกษาได้เข้าไปในชุมชน เพื่อศึกษาสภาพชุมชนของหมู่บ้าน เก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปในภาพรวมเพื่อหาประเด็นที่จะศึกษาแบบเจาะลึก โดยเริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม 2534 - เมษายน 2535
2. ค้นคว้าและศึกษาทฤษฎี เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์และค้นคว้ารายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2535 - ธันวาคม 2535
3. การศึกษาในขั้นที่ เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งสิ้น 10 ครัวเรือน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2536 - กรกฎาคม 2536
4. ขึ้นวิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงาน พร้อมทั้งการแก้ไขข้อบกพร่องเพิ่มเติม

คำจำกัดความ

แรงงานในภาคอุตสาหกรรม หมายถึง แรงงานชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 13 ปีขึ้นไป ที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

แรงงานในภาคเกษตร หมายถึง แรงงานชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 13 ปีขึ้นไป ที่มีอาชีพหลักตามครอบครัว คือ ทำนา

โรงงานอุตสาหกรรม หมายถึง โรงงานที่มีแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรในหมู่บ้านที่ศึกษาเข้าไปทำงานแบบไปเช้าเย็นกลับ ประกอบด้วย โรงงานผลิตถุงมือเบสบอล โรงงานผลิตสายไฟส่งต่างประเทศ โรงงานผลิตรองเท้ากีฬาส่งต่างประเทศ โรงงานผลิตเสื้อผ้า กิ๊บ โบว์ส่งต่างประเทศ โรงงานผลิตอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

กลไก หมายถึง กระบวนการจัดรูปแบบ วิธีการ แนวทาง หรือมาตรการต่าง ๆ ในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ให้ดำเนินไปอย่างสัมพันธ์กันและต่อเนื่อง

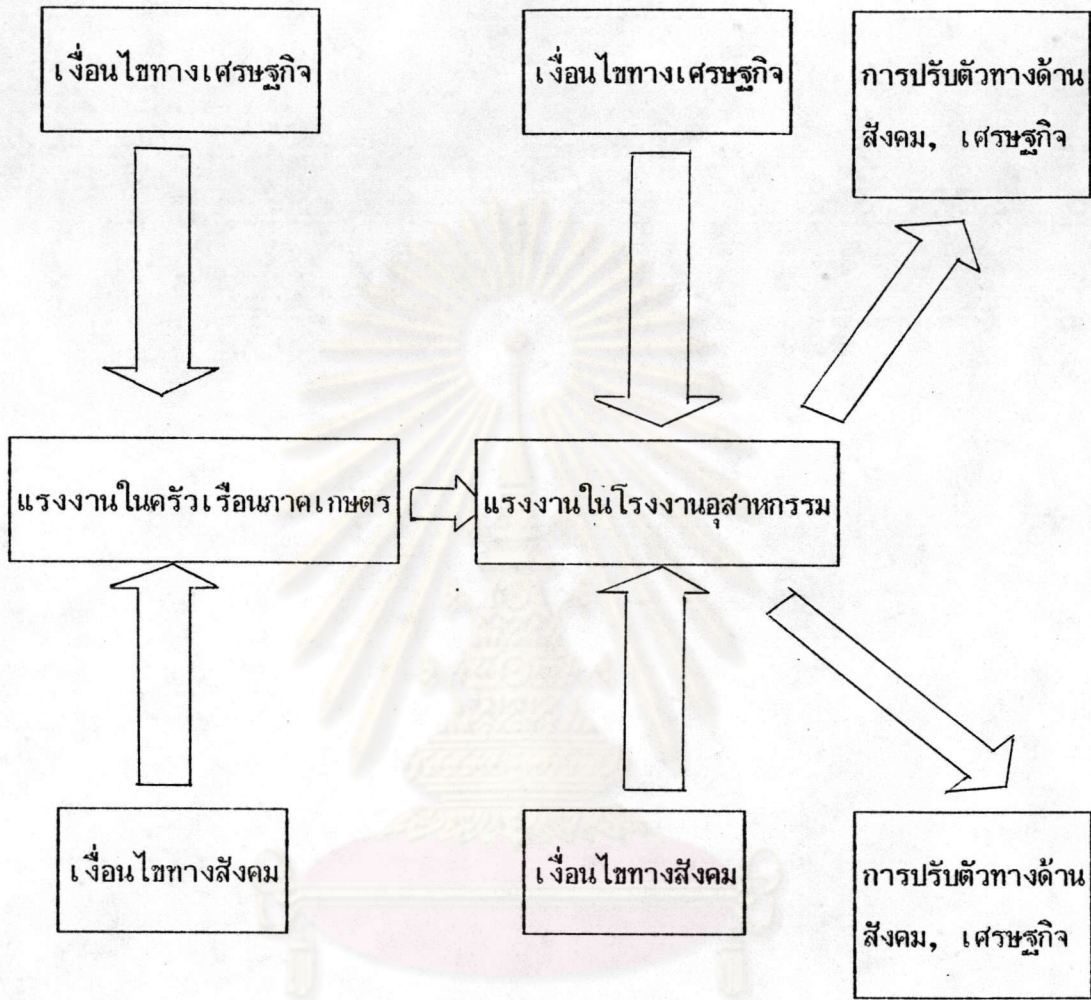
กลไกการปรับตัว หมายถึง การที่คนเลือกแนวทางการดำเนินชีวิตหรือการทำงาน หรือระบบความเชื่อ เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นรอบตัว

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือวิธีการดำเนินชีวิตหรือพฤติกรรมของคนในสังคม จากที่เคยประพฤติปฏิบัติจากเดิม ไปสู่แบบแผนใหม่ ที่ยังไม่เคยประพฤติปฏิบัติมาก่อน เช่น การเปลี่ยนแปลงจากการยึดอาชีพทำนา ไปสู่การประกอบอาชีพเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่มี พ่อ แม่ ลูก และญาติสนิท เป็นสมาชิกอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่ม มีสิทธิ หน้าที่ ตลอดจนเป็นที่พึ่งพาอาศัยร่วมกัน ต้องกระทำต่อกันและช่วยเหลือกันในเรื่องร่วมมือกัน ทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม

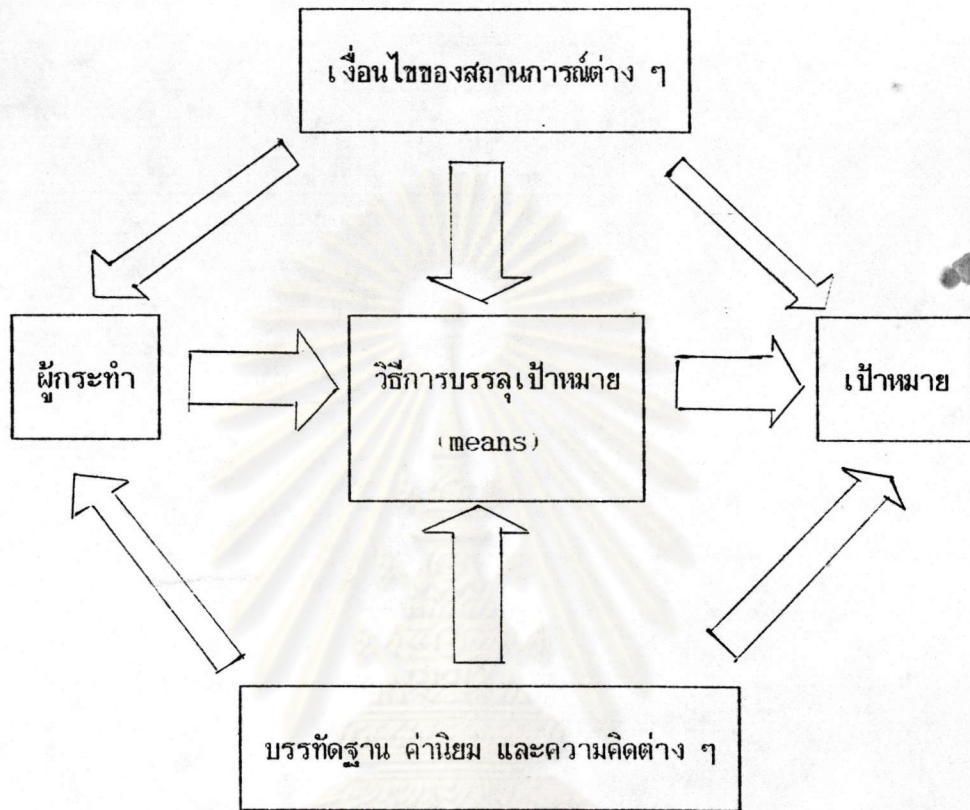
ครัวเรือน หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปกินอยู่และใช้สิ่งอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การดำรงชีพร่วมกัน บุคคลเหล่านั้นอาจจะเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวพันทางสายโลหิต หรือโดยการแต่งงาน หรือรับมาเป็นบุตรบุญธรรม หรือมีความเกี่ยวพันฉันญาติ หรือไมก็ได้ ผู้อาศัยซึ่งไม่มีความสัมพันธ์ฉันญาติ และไม่ได้จ่ายค่าที่พักและอาหาร และคนใช้ที่ไม่มีครอบครัวอยู่ด้วย กินอยู่กับครัวเรือน ได้รับอาหาร เสื้อผ้า และที่อยู่อาศัยเป็นส่วนหนึ่งของค่าแรงหรือได้รับมาฟรีก็ตาม ให้นับเป็นสมาชิกของครัวเรือน

กรอบแนวคิด



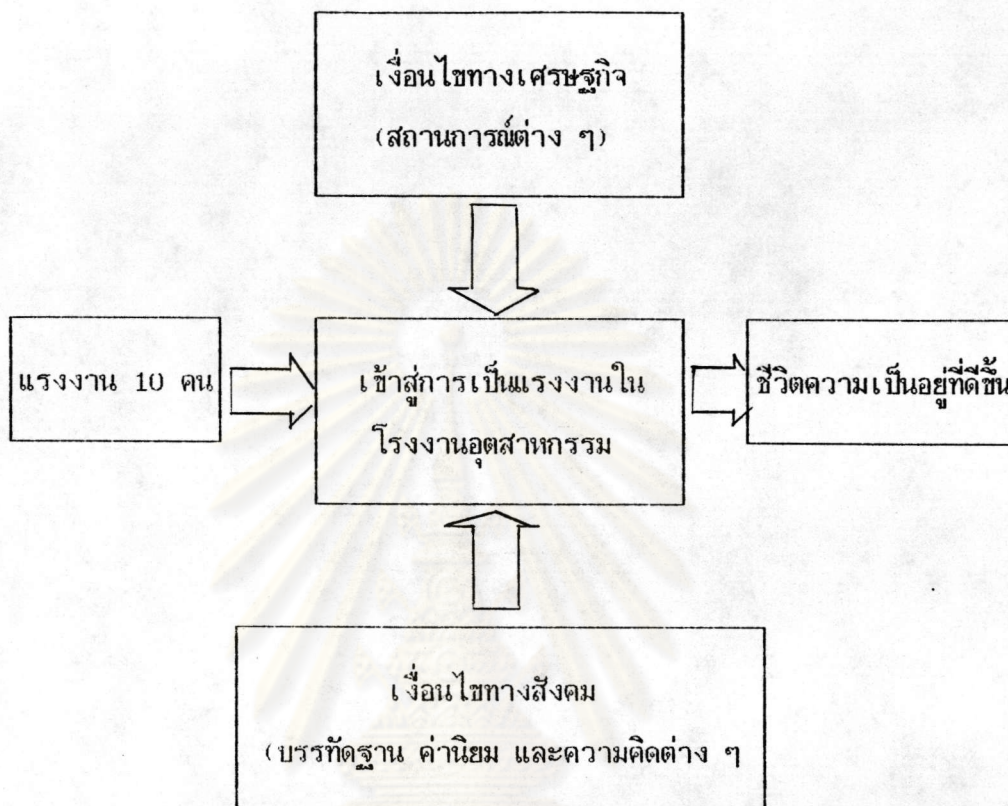
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบแนวความคิดของการกระทำหนึ่ง ๆ



ในการศึกษาเรื่อง กลไกการปรับตัวของครัวเรือนภาคเกษตร ที่มีสมาชิกทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ผู้ศึกษาได้นำกรอบแนวคิดของการกระทำหนึ่ง ๆ ของ PARSON มาศึกษาวิเคราะห์ และสามารถเขียนเป็นแนวความคิดของการกระทำของแรงงาน 10 คน เพื่อบรรลุเป้าหมายของแต่ละคน ดังกรอบต่อไปนี้

กรอบแนวทางการกระทำหนึ่ง ๆ ของแรงงาน 10 คน



ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนที่อยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตจากเกษตรสู่อุตสาหกรรม
2. ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับตัวของแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตร และสมาชิกในครัวเรือนเมื่อต้องรับและเปลี่ยนแปลงตัวเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาพสังคมวัฒนธรรมที่กำลังเปลี่ยนไป
3. ความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของแรงงานในภาคเกษตร ในหารที่จะสามารถดำรงชีวิตในสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่กำลังเปลี่ยนไป